

вої політики, глобальної за своїм охопленням, що знаходиться «по той бік» звичної проблематики міждержавних взаємодій; поява невідомих раніше, нетрадиційних каналів і інструментів транснаціональних взаємодій, включаючи нові інформаційні та комунікаційні технології, мережеві механізми, зовнішній, міжнародний вплив на політику окремих держав, вихід внутрішніх регіонів держав на міжнародний рівень та ін.» [1, с. 116-117].

Оскільки галузеву юридичну компаративістику цікавлять не тільки національні правові системи, але й наднаціональні і міжнародна правові системи, то безумовно, це ще один аспект взаємодії між галузевою юридичною компаративістикою і порівняльною політологією.

Література:

1. Мельвиль А. Ю. Еще раз о сравнительной политологии и мировой политике / А. Ю. Мельвиль // Политические исследования (ПОЛИС). – 2004. – № 5. – С. 116–117.

Корнієнко Г. П.

*аспірант кафедри філософії Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В МУСУЛЬМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ

Безперечно, права людини в сучасному світі – потужний пласт загальнолюдської культури. Без його освоєння неможливо оцінювати всю систему складних політичних, соціальних, економічних, правових, міжнародних відносин. Необхідно враховувати, що в сучасних умовах перед філософією права стоїть завдання вивчення цілісності всесвітньої правової історії, по-перше через виявлення схожих і співпадаючих рис, властивих різним правовим цивілізаціям (різноманіття в єдності), по-друге, через усвідомлення того, що кожна з них стала своєрідною формою розвитку певних граней права як культурно-історичного явища (єдності в різноманітті). При такому методологічному підході важливе

значення набуває розкриття особливостей мусульманської правової культури і розуміння її історичної ролі, яка не просто виявляє, але і визначає соціально-правову зв'язаність з іншими правовими цивілізаціями як їх загальнолюдський вимір [6, с. 31]. Ісламська цивілізація дотримується геоцентричного принципу в питаннях світогляду, пояснення механізмів історичних і політичних процесів, де в основі світобудови перебуває трансцендентна воля, якої людина повинна підкорятися, тоді як Західна цивілізація використовує антропоцентричний принцип, де в центр світобудови поставлена сама людина, що підкоряє собі сили природи і суспільства, а її права як особистості займають пріоритетне місце в шкалі цінностей. Мусульманської культури властиво досягнення істини інтуїтивним шляхом, тоді як західна йде до неї, використовуючи метод раціоналізму, визнаючи істинним лише те, що підвладне розуму і волі [1, с. 82-83]. Мусульманське суспільство, ісламська цивілізація живе за своїми принципами реалізуючи свої духовні цінності в релігії і праві. Ідеальний тип держави, суспільства і людини передбачає їх об'єднання на основі фундаментальних принципів ісламу, головна особливість якого в тому, що це не тільки віра, а й система життєвих цінностей, соціальних і міжособистісних відносин. Характер ісламської цивілізації зумовлює весь хід правового розвитку мусульманського суспільства і визначає так само генезис ісламського права як культурного феномену. Сформована мусульманська правова культура є смисловим тлом дії ісламського права яке слід розуміти як не тільки чисто ісламське релігійне право, але і все правове, що відбувається в країнах де державною або панівною релігією є іслам. Коли ісламська цивілізація в процесі свого розвитку включила в свою структуру права людини, вона говорила про «права мусульманина», а не про права людини взагалі. Тобто мова йшла не про абстрактну, стандартизовану «середню» людину, а про людину яка існує і діє в певних рамках ісламу.

Прийнято вважати, що якості ведучої категорії в ісламському праворозумінні виступають не права а обов'язки людини. На-

приклад, закріплений в Корані принцип свободи комерційної діяльності – «Але дозволив торгівлю Аллах, а лишок заборонив» (2: 275) [3], – в якому праву займатися підприємництвом протистойть лише один основний обов'язок – уникати лихварства. Але більшість західних дослідників ісламського права не настільки однозначно сприймають таку позицію. Відзначаючи націленість ісламу на закріплення, насамперед, обов'язків, вони звертають увагу і на іншу його сторону. Так, Р. Давид підкреслював, що шаріат заснований на ідеї зобов'язань, покладених на людину, а не прав, які вона може мати. Разом з тим, він помічав, що ісламське право містить дуже мало імперативних положень і надає широкі можливості вільної ініціативи [2]. На думку іншого знавця ісламського права Й.Шахта, ісламське право відрізняється подвійністю. З одного боку, воно є всеохоплюючої системою релігійних обов'язків, а з іншого – носить яскраво виражений приватний, індивідуалістичний характер і, в кінцевому рахунку, являє собою суму персональних привілеїв і індивідуальних обов'язків [7, с. 1-4]. У спробі вирішення виниклої розбіжності не можна не погодитися з поглядом Л.Р. Сюкіяйнен, який вважає, що твердження про те що провідною категорією для ісламу виступають не права, а обов'язки людини, потребує корегування. Автор вважає, що головною характерною рисою ісламського підходу є підпорядкування людини в її зовні вираженої поведінці волі Аллаха. Причому звернена до мусульманина вимога в будь-яких умовах повина діяти у відповідності з шаріатом, які уособлюють заповіді Аллаха, аж ніяк не завжди означає превалювання обов'язків над правами [5].

25 вересня 1969 на конференції глав мусульманських держав в Рабаті з метою забезпечення ісламської солідарності в соціальній, економічній і політичній сферах була заснована міжнародна організація ісламських країн (до 2011 року називалася – Організація Ісламська конференція(ОИК)). У 1983 р. держави – члени прийняли Дакскую декларацію з прав людини в ісламі, проголосивши, що фундаментальні права і свободи людини – невід'ємна частина ісламської релігії. Ісламська концепція прав людини

спирається на Коран і Сунну, де основні права і свободи були декларовані Пророком Мухаммадом під час прощальної проповіді. 5 серпня 1990 року була схвалена Каїрська декларація з прав людини в ісламі. В основних положеннях ісламської концепції прав людини закріплено: правовірні абсолютно рівні; кожен мусульманин має право вимагати від держави поваги своїх основних прав; взаємна відповідальність суспільства і індивіда; індивід не є суб'єктом міжнародного права на відміну від ісламської держави. В декларація, зокрема, підкреслюється, що «дотримання прав людини в ісламі перетворюється в акт поклоніння, а порушення – в огидний гріх кожної людини окремо» [4]. Держава повинна забезпечити права мусульман, які можуть бути обмежені в інтересах мусульманської громади, зміцнення обороноздатності країни. У конституціях практично всіх мусульманських країн поряд з проголошенням рівності громадян часто робиться застереження, що ці норми повинні застосовуватися відповідно до шаріату. Такої позиції дотримується Мухаммед аз-Зухейлі, автор самого ґрунтового дослідження прав людини з ісламських позицій. На його думку, з ісламської точки зору, про реалізацію прав людини можна говорити лише тоді, коли мусульмани дотримуються норм шаріату. Відступ від цієї умови виправдано тільки об'єктивною необхідністю поступового втілення зазначених норм на рівні позитивного законодавства тієї чи іншої країни, звичайно, за умови щирого прагнення влади послідовно проводити таку правову політику [2].

Таким чином, можемо стверджувати, що мусульманська правова культура як частина світової правової культури впливає певним чином на різні галузі правової життя в різних країнах світу. Значення «мусульманське» в контексті розуміння прав людини носит не географічний, не релігійний, не національний, а цивілізаційний і культурно-правовий характер, а в основі ісламського права лежать релігійно-моральні норми, які при цьому є юридичними нормами. В ісламській мусульманській правовій культурі, з одного боку, надається значення правам, свободам і бажанням

людей, а з іншого – беруться до уваги інтереси всього суспільства. Тому трапляються колізії між нормами міжнародного права, в основі якого лежать цінності західної цивілізації і нормами ісламського права, де норми міжнародного права стають непридатними у відповідній ісламській державі. Однак слід прагнути до гармонізації цих двох цивілізаційних систем з метою створення універсальної системи права при збереженні за ісламським правом його імперативності, але на рівні виконання зобов'язань, які прийняла відповідна ісламська держава.

Література:

1. Василенко И.А. Политическая глобалистика: Учебное пособие для вузов. М.: Логос, 2000. 360 с.
2. Давид Р. Основные правовые системы современности (сравнительное право). М., 1967. 496 с.
3. Иванов Н.А. Социальные аспекты традиционного ислама // Азия и Африка сегодня. 1982, № 3. С. 6–10.
4. Каирская декларация прав человека в исламе [online] Доступно: <http://cidct.org.ua/kairskaya-deklaratsiya-o-pravah-cheloveka-v-islame-3/>
5. Сюкияйнен, Л.Р. Ислам и права человека в диалоге культур и религий. М.: ООО «Садра», 2014. 212 с.
6. Философия права. Курс лекций. Том 2 : учебное пособие / М.Н. Марченко, отв. под ред. Москва : Проспект, 2015. 512 с.
7. Joseph Schacht: An introduction to Islamic law. VIII, 304 pp. Oxford: Clarendon Press, 1964. 48 s.